

DESPRE UN ATELIER PENTRU CONFECTIONAT PIESE DIN PLUMB DE LA PĂCUIUL LUI SOARE

OANA DAMIAN

Pe „plaja” creată de apele Dunării în incinta cetății bizantine de pe insula Păcuiul lui Soare¹ a fost descoperit un pandantiv circular de plumb (fig. 1). Realizată prin turnare, piesa este plată, având grosimea de doar 0,001 m și diametrul de 0,016 m; este prevăzută în partea superioară cu o agățătoare, îndoită și ruptă din vechime, iar în partea inferioară cu o „limbă”, înălțimea totală fiind de 0,021 m. Decorul pandantivului, existent doar pe una dintre fețe, cealaltă fiind neornamentată, se compune dintr-un chenar circular segmentat de liniuțe, înscriind un câmp central în care se disting nouă granule (puncte) dispuse simetric în șiruri de câte trei.

Pandantivul prezintă analogii, până la identitate, cu o altă piesă, găsită tot la Păcuiul lui Soare², precum și cu un exemplar descoperit la Silistra³. Piesa deja publicată de la Păcuiul lui Soare⁴ are diametrul de 0,016 m, așa cum reiese din desen, și nu de 0,011 m, cum figurează în text, fapt remarcat de altfel de G. Atanasov⁵, autorul notei despre pandantivul de la Silistra. Cel de-al treilea exemplar, menționat mai sus, confirmă ipoteza enunțată de cercetătorul bulgar potrivit căreia pandantivele au fost lucrate cu același tipar, în același atelier⁶.

¹) Pentru realitățile arheologice de la Păcuiul lui Soare, vezi P. Diaconu, D. Vâlceanu, *Păcuiul lui Soare, I, Cetatea bizantină*, București, 1972, mai departe *Păcuiul lui Soare, I*, și bibliografia de acolo; P. Diaconu, Silvia Baraschi, *Păcuiul lui Soare, II, Așezarea medievală (secolele XIII—XV)*, București, 1977, mai departe *Păcuiul lui Soare, II*, și bibliografia citată. Pentru identificarea cetății din insula Păcuiul lui Soare cu Vicina, vezi P. Diaconu, *Byzantina*, 8, Thessalonica, 1976, p. 409—447.

²) P. Diaconu, A. Atanasov, SCIV, 20, 4, 1969, p. 623—624, fig. 1/1; P. Diaconu, *Obiecte de podoabă*, în *Păcuiul lui Soare, I*, p. 145, fig. 58/4.

³) G. Atanasov, *Izvestija-Varna*, 24 (39), 1988, p. 87—88, fig. II₇.

⁴) Vezi n. 2.

⁵) G. Atanasov, *op. cit.*, p. 87.

⁶) *Ibidem*.

Singulare prin prezența unei „limbi” în partea inferioară și a decorului doar pe una dintre fețe⁷, pandantivele amintite se înscriu într-o grupă mai largă de astfel de piese, de asemenea circulare și confecționate din plumb, dar decorate în general pe ambele fețe. Asemenea pandantive sunt semnalate în Dobrogea la Păcuiul lui Soare, databile în secolul XI⁸, la Isaccea⁹ și Slava Rusă¹⁰. În restul teritoriului românesc apar în necropolele de la Obârșia Nouă (cele mai timpurii două exemplare, datate în secolele VIII—IX)¹¹ și Ciurbrud (două piese în mormântul 7, datate în secolul X)¹², precum și în așezarea de la Dridu (un pandativ datat în secolele X—XI)¹³. În afara României, astfel de pandantive au mai fost descoperite în special în Bulgaria, la Silistra¹⁴, Tzar Asen¹⁵, Rujno¹⁶, Iatrus¹⁷, în necropolele de la Batin¹⁸ și de lângă gara Tabačka¹⁹, precum și la Preslav²⁰, datate în secolele IX—XI. Prezența acestui gen de piese este semnalată și la Corinth, fiind datate

⁷) Oarecari asemănări mai există între pandantivele amintite și o piesă din metal alb, cu aspect mai degrabă piriform, descoperită la Dănești (M. Petrescu — Dâmbovița, Emilia Zaharia, *Materiale*, VIII, 1962, p. 54, 54, fig. 9/1, datat în secolele IX—X; vezi același pandativ datat însă în secolele X—XII, la V. Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova meridională în secolele X—XIII*, Iași, 1985, p. 212, fig. 40/1). Analogii, foarte relative însă, se pot stabili și cu un pandativ de la Dinogetia, confecționat însă din bronz, cu o formă mai alungită și cu o față convexă cu două găurele (I. Barnea, *Podoabele întrebuințate de locuitorii de la Bisericiuța — Garvăn*, în Gh. Ștefan, I. Barnea, Maria Comșa, E. Comșa, *Dinogetia, I, Așezarea feudală timpurie de la Bisericiuța — Garvăn*, București, 1967, mai departe *Dinogetia, I*, p. 280, 283, fig. 169/30), ca și cu o piesă, tot din bronz, descoperită în necropola de la Kovacevo (P. Gatev, Razkopki i proučvanija, XII, Sofia, 1985, p. 149, fig. 65, 6).

⁸) Este vorba de cinci pandantive (P. Diaconu, *Dacia*, NS, IX, 1965, p. 312, 314, fig. 3/13 a—b, 14 a—b; idem, A. Atanasu, *op. cit.*, p. 623—624, fig. 1/2; P. Diaconu, în *Păcuiul lui Soare, I*, p. 144—145, fig. 58/1—3, 5), cărora li se adaugă unul cu inscripție în limba greacă (Silvia Baraschi, RESEE, XVI, 1978, 1, p. 159—161, fig. 1).

⁹) Exemplarul respectiv este decorat pe o singură față (Gh. Manucu-Adameșteanu, *Peuce*, IX, 1984, p. 243, pl. III/23).

¹⁰) Precizăm că acest exemplar este de dimensiuni mai mari, decorat cu cercuri concentrice și confecționat din bronz (A. Opaît, SCIVA, 1—2, 42, 1991, p. 49—50, fig. 20/62).

¹¹) O. Toropu, O. Stoica, *Dacia*, NS, XVI, 1972, p. 170, fig. 7/1—2; p. 185; O. Toropu, *Romanitatea târzie și străromânii în Dacia sud-carpatică (secolele III—XI)*, Craiova, 1976, p. 177.

¹²) A. Dankanits, I. Ferenczi, *Materiale*, VI, 1959, p. 608, fig. 3/8.

¹³) Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Dridu. Contribuție la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român*, București, 1967, p. 94—95, 127, fig. 53/7.

¹⁴) G. Atanasov, *op. cit.*, p. 78—87, fig. 1, 4, 6—7.

¹⁵) Idem, V. Jotov, *Dobrudja, Sbornik*, 6, 1989, p. 91—93, planșa IX/21—25, planșa X/21—25.

¹⁶) G. Atanasov, *Dobrudja, Sbornik*, 8, 1991, p. 31—32, planșa II/4, 5, 7 a—b, 8, 9; p. 42, planșa VII/7, 9. Precizăm că tot aici apare și un exemplar confecționat din foaie de aramă (*ibidem*, p. 31—32, planșa II/6).

¹⁷) Michael Wendel, în *Iatrus-Krivina. Spätantike Befestigung und frühmittelalterliche Siedlung an der unteren Donau*, III, Berlin, 1986, p. 182—183, taf. 65/690, 71/i.

¹⁸) D. Stancev, GMSB, XI, 1985, p. 52—53, pl. XI; cele trei pandantive erau prinse într-un colier de mărgele.

¹⁹) Idem, GMSB, X, 1984, p. 38, pl. 5 a.

²⁰) T. Totev, *Prabŭlgarski metalen amuleti ot Preslav*, în *Pliska — Preslav*, 2, Sofia, 1981, p. 183—184, fig. 1/4 a—b, cu precizarea că este vorba de un exemplar din bronz aurit.

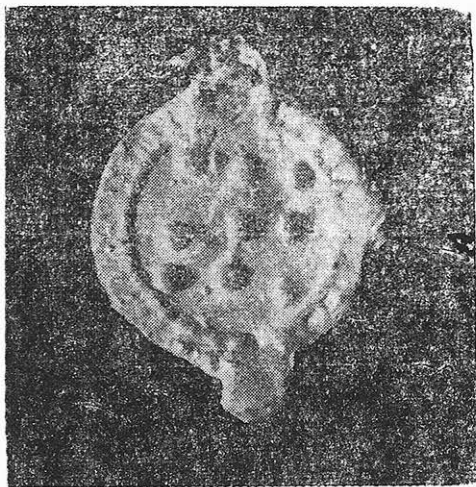

Fig. 1. Pandativ circular din plumb (Pănciuil lui Soare, secolul XI)

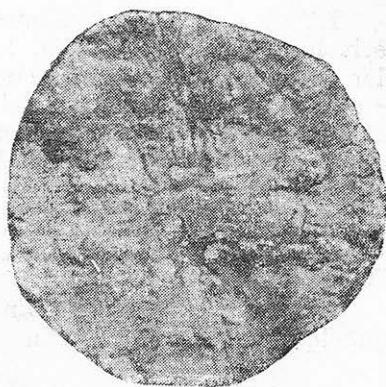

Fig. 2. Pandativ circular din plumb (Der-vent, secolul VI)

cu precădere în secolul X²¹, ca și în alte centre ale Imperiului bizantin²². Totodată, ele mai apar în Ungaria, într-un mormânt avar din secolul al VII-lea²³, în Polonia, exemplarul în cauză fiind datat în secolul al XIII-lea²⁴, în Rusia — piese din secolele X—XI²⁵, ca și în țările scandinave²⁶. Răspândite pe spații largi și în medii etnice diverse, aceste pandantive se concentrează totuși prin numărul mai mare de descoperiri în zona Dunării de Jos (nord-estul Bulgariei și sudul Dobrogei) (fig. 3), unde sunt datate în general în intervalul secolelor IX—XI²⁷.

În ceea ce privește originea acestor pandantive, s-a susținut, pe baza unei analogii găsite într-un mormânt de la Sofiana (Sicilia)²⁸, ca și a decorului predominant cruciform, că trebuie căutată în mediul paleocreștin al

²¹) G. Davidson, *The minor Objects, Corinth, XII*, Princeton, New Jersey, 1952, p. 259—260, pl. 110—111; 2086—2092, 2103, 2104.

²²) A. Orlandos, *Epoque byzantine et postbyzantine*, Collection Hélène Stathatos, III, Strassbourg, 1963, p. 289, pl. XLIV.

²³) Bona István, *Az Urböpusztai avar temető*, AE, 84, 1957, 2, p. 155—174, fig. 10, mormântul 31, pl. 36/16; J. Hampel, *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, III, Braunschweig, 1905, taf. 412₂.

²⁴) Zofia Holowinska, *Wczesnosredniowieczne rzemioslo zlotnicze w Gdansk*, Gdansk, 1959, pl. XVIII/5, cu precizarea că și acest exemplar este decorat doar pe una dintre fețe.

²⁵) N.A. Ribakov, *Remeslo drevnii Rusi*, Moskva, 1948, p. 25, 27, 101; N.P. Jurjalina, SA, 2, 1961, p. 128, fig. 1/2—4, 19—21; N.V. Rindina, MIA, 117, 1963, p. 242, fig. 22/4, 7, 9, 10; p. 244.

²⁶) T. Arne, *La Suède et l'Orient*, Uppsala, 1914, p. 165, fig. 302—305; E. Kivikovski, *Die Eisenzeit im Auraflusgebiet*, Helsinki, 1939, pl. XXVIII/5, 6 (apud N.P. Jurjalina, op. cit., p. 131).

²⁷) Vezi în acest sens și tabelul comparativ realizat de G. Atanasov, *Numizmatika*, XII, 2, 1988, p. 23.

²⁸) Laura Bonomi, *Rivista di archeologia cristiana*, XL, 1964, 3—4, Roma, p. 178, fig. 8, stânga jos.

secolelor IV—V²⁹. Această idee ar putea fi confirmată de un astfel de pandantiv din plumb, decorat cu o cruce pe una dintre fețe, descoperit la Dervent, într-un context de secol VI ³⁰ (fig. 2).

Referitor la decorul acestor pandantive circulare, constatăm prezența motivelor cruciforme, fie simple, inclusiv chrismon-ul rezultat din unirea celor nouă puncte de pe pandantivele de la Păciul lui Soare și Silistra³¹, fie multiple — de genul rozetelor³². Pe fețele acestor pandantive, crucea apare ori singură³³ ori asociată cu puncte³⁴, rozete³⁵ sau cu un decor radial³⁶. Uneori poate fi observată combinația dintre motivele cruciforme și cele solare ca o expresie a sincretismului dintre simbolurile creștine și cele păgâne³⁷. Putând fi considerate în fond un fel de amulete cu rol apotropaic³⁸, aceste pandantive își dezvăluie semnificația culturală și prin prezența lor în morminte³⁹, caracterul lor creștin fiind în afara oricărei discuții⁴⁰.

Materia primă⁴¹ banală din care erau confecționate aceste piese, faptul că unele dintre ele se aflau în stadiul de finisare⁴², prezența unor rebuturi

²⁹) Vezi în acest sens și P. Diaconu, A. Atanasiu, *op. cit.*, p. 624 și n. 3; P. Diaconu, în *Păciul lui Soare*, I, p. 146 și n. 71; O. Toropu, O. Stoica, *op. cit.*, p. 186 și n. 84; Silvia Baraschi, *op. cit.*, p. 160 și n. 11.

³⁰) Piesa, ca și informațiile despre condițiile descoperirii, ne-au fost oferite de către domnul Petre Diaconu, căruia îl mulțumim.

³¹) Motivul celor nouă puncte, asociat sau nu cu elemente cruciforme, poate fi întâlnit și pe pereții peșterilor de la Gaura Chindiei (V. Boroneanț, RMM—MIA, XLVI, 1977, 1, p. 25, fig. 5) și Limanu (V. Boroneanț, R. Ciuceanu, RMM—MIA, XLVI, 1977, 2, p. 52, fig. 8).

³²) Apar pe pandantivele de la Isaccea (n. 9), Rujno (n. 16, pl. II/8, 9) și Tabačka (n. 19).

³³) Ca în cazul pieselor de la Ciumbrud (n. 12), Tzar Asen (n. 15, pl. X/24—25), Rujno (n. 16, pl. II/5—6) și Batin (n. 18).

³⁴) Ca în cazul exemplarului de la Obârșia — Olt (n. 11)

³⁵) Ca în cazul pandantivelor de la Silistra (n. 14, fig. 6), Rujno (n. 16, pl. II/7 a—b) sau Preslav (n. 20).

³⁶) Ca pe fețele pandantivelor de la Păciul lui Soare (n. 8, fig. 58/1, 3, 5), Dridu (n. 13), Obârșia (n. 11), Silistra (n. 14, fig. I_{1,4}, II_{1,4}), Tzar Asen (n. 15) și Iatrus (n. 17).

³⁷) G. Atanasov, *Izvestija* — Varna, 24 (39), 1988, p. 80; idem, *Numizmatika*, 2, 1988, p. 26; idem, *Dobrudja*, 8, 1991, p. 32.

³⁸) *Ibidem*.

³⁹) Vezi în acest sens prezența pandantivelor circulare în unele morminte de la Obârșia (n. 11), Ciumbrud (n. 12), Batin (n. 18) sau Urbopüsztai (n. 23); vezi și precizările despre acest mormânt gepidic creștin la O. Toropu, O. Stoica, *op. cit.*, p. 186, n. 84.

⁴⁰) Vezi în acest sens și n. 28—29.

⁴¹) Se cuvine reamintită aici importanța întrebuirii plumbului ca leș pentru diferitele ambarcațiuni folosite într-o așezare populată prin excelență de navigatori, cum era cea de la Păciul lui Soare, precum și utilizarea lui în vederea confecționării diferitelor greutăți pentru plasa de pescuit (P. Diaconu, *Păciul lui Soare*, I, p. 144). Este posibil ca tocmai acest plumb să fi reprezentat uneori și materia primă pentru confecționarea diferitelor obiecte. Vezi în acest sens și faptul că la Păciul lui Soare au apărut numeroase bucăți de plumb, în general foaie de plumb, ce puteau fi înfășurate în jurul sfoșilor plaselor de pescuit fără a avea nevoie de o modelare specială (D. Vâlceanu, *Activități economice*, în *Păciul lui Soare*, I, p. 176 și n. 44), dar putând fi utilizate ulterior și ca materie primă.

⁴²) Este cazul atârănătorii pandantivului cu inscripție în limba greacă de la Păciul lui Soare (Silvia Baraschi, *op. cit.*, p. 160).

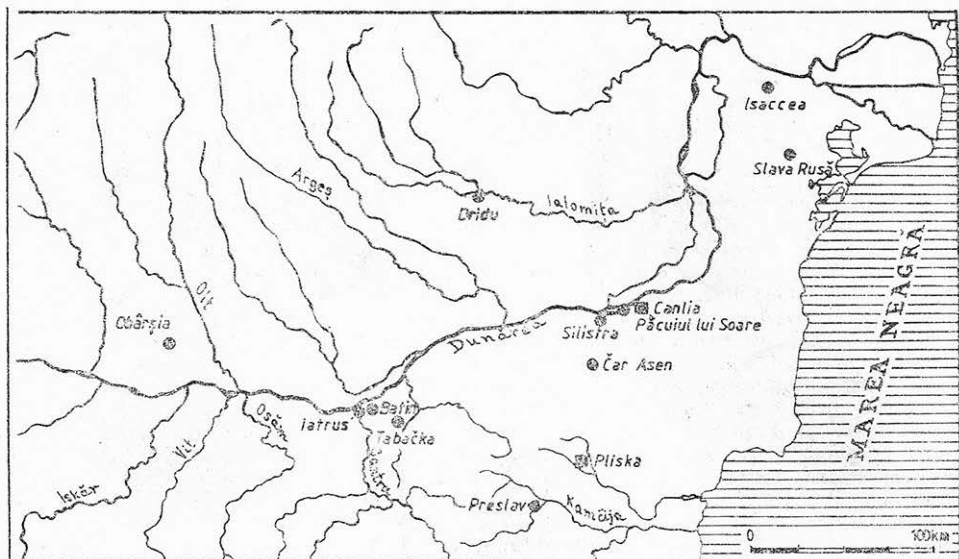

Fig. 3. Harta răspândirii pandantivelor circulare din plumb în zona Dunării de Jos (● localități în care s-au descoperit pandantive; ■ — localități în care s-au descoperit tipare pentru confecționarea lor).

(fig. 6/1—5)⁴³ sau a deșeurilor⁴⁴ rezultate în urma turnării, ca și a unor tipare la Canlia (doar pentru pandantive circulare)⁴⁵ și Pliska (pentru pandantive circulare și cataramă în formă de liră cu protuberanțe⁴⁶), ne fac să credem că este vorba de o producție locală la Dunărea de Jos⁴⁷. Mai mult, prezența genului de pandantive care ne-a preocupat în mod deosebit doar la Păcuiul lui Soare (două exemplare) și Silistra (o piesă) și provenind din același tipar pledează pentru localizarea atelierului producător în această zonă. Deși nu avem argumente de netăgăduit pentru plasarea atelierului în cauză în insula Păcuiul lui Soare — ne referim doar la cel din care ar putea proveni doar primele pandantive amintite —, am opta totuși pentru această așezare în condițiile existenței aici și nu la Silistra a unor serioase indicii pentru confecționarea locală și a altor obiecte de plumb în afara pandantivelor circulare⁴⁸.

⁴³ Astfel de rebuturi de pandantive circulare au apărut la Păcuiul lui Soare.

⁴⁴ Astfel de deșeuri au apărut atât la Păcuiul lui Soare (P. Diaconu, în *Păcuiul lui Soare*, I, p. 144; idem, *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, 3—4, 1987, p. 119), cât și la Pliska (G. Atanasov, *Izvestija* — Varna, 24 (39), 1988, p. 80, n. 22).

⁴⁵ P. Diaconu, *Dacia*, NS, IX, 1965, p. 314, 316, fig. 4/4; idem, *Păcuiul lui Soare*, I, p. 146 și fig. 59.

⁴⁶ S. Stancev, *Izvestija* — Sofia, XX, 1955, p. 192, 194, fig. 12.

⁴⁷ P. Diaconu, *op. cit.*, p. 146; G. Atanasov, *op. cit.*, p. 79—80; vezi în acest sens și O. Toropu, O. Stoica, *op. cit.*, p. 185.

⁴⁸ P. Diaconu, *op. cit.*, p. 146; idem, *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, 3—4, 1987, p. 118, unde se amintește în general despre ateliere în care se produceau obiecte de poadoabă și garnituri de îmbrăcăminte.

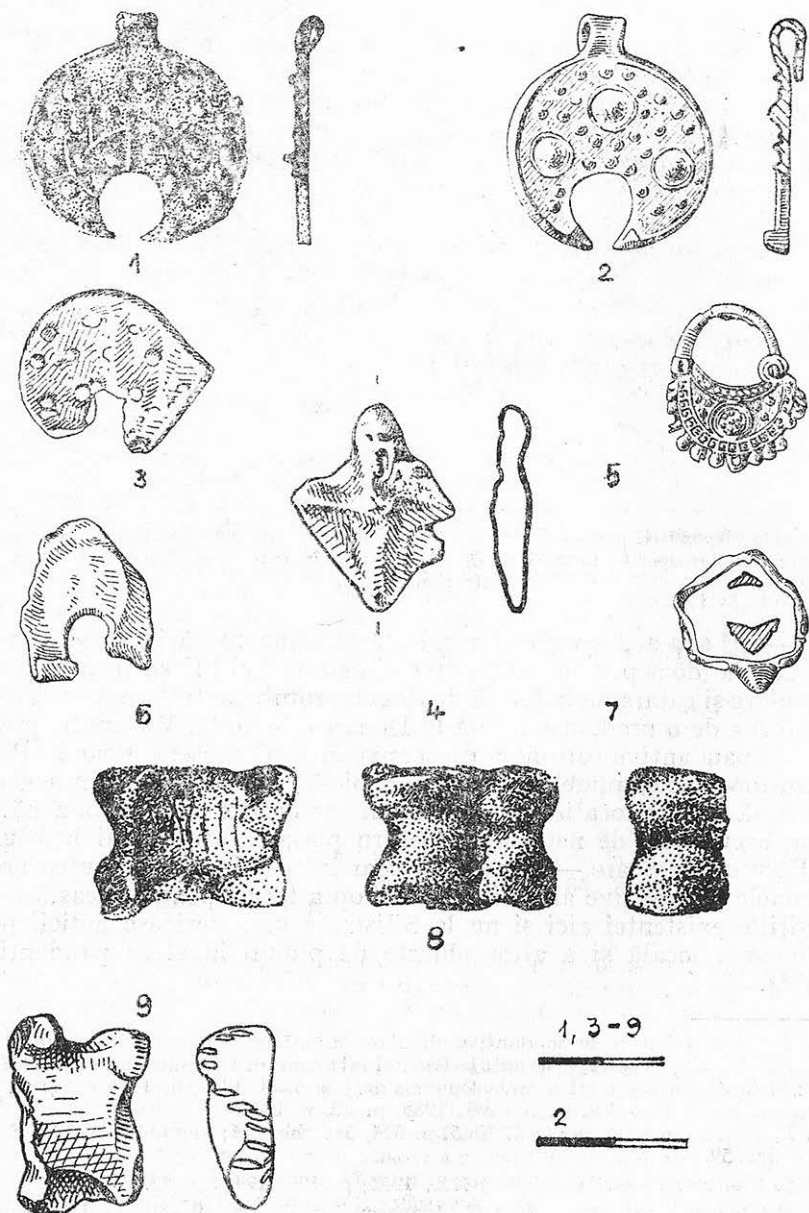

Fig. 4. Lunule finite (1-2) și rebutate (3, 6), cruce rebutată (4), cercl (5), inel (7), și astragale (8-9) din plumb descoperite la Păcuiul lui Soare.

Argumentul pentru existența la Păcuiul lui Soare a unui atelier de confecționat bijuterii și accesorii vestimentare din plumb, atelier plasat probabil în apropierea porții de nord a cetății, este reprezentat de descoperirea aici atât a unor piese finite — lunule⁴⁹ (fig. 4/1—2, 5/1—3), cruciulițe⁵⁰ (fig. 5/6, inele⁵¹ (fig. 4/7, 5/8—9), cercei⁵² (fig. 4/5, 5/4—5), cataramă⁵³

⁴⁹ În privința problemei lunulelor, ca și a existenței la Păcuiul lui Soare a unui atelier în care se confecționau asemenea piese vezi, P. Diaconu, *Dacia*, NS, IX, 1965, p. 310—314, fig. 3/1—12; idem, *Păcuiul lui Soare*, I, p. 141—144; idem, *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, 3—4, 1987, p. 119. La piesele prezentate în aceste studii se mai adaugă trei exemplare (vezi fig. 4/1—2, 5/1—3) descoperite ulterior. În spațiul dobrogean astfel de lunule au mai apărut la Dinogetia (I. Barnea, *Studii și referate privind istoria României*, vol. I, 1954, p. 201—202; p. 214, pl. 1/3; idem, *Nouvelles etudes d'histoire*, București, 1955, p. 8, fig. 4/2; idem, *SCIV*, 1—2, 1955, p. 133; idem, *Dinogetia*, I, p. 281, fig. 168/9; tot de la Dinogetia provine și o lunulă de os care ar putea fi opera unui meșteșugar local — vezi I. Barnea, *SCIV*, 1—2, 1955, p. 133; vezi și P. Diaconu, *Păcuiul lui Soare*, I, p. 144 și n. 60) și Isaccea (informație Gh. Manucu-Adameșteanu pentru care îi mulțumim). Analogiilor prezentate de P. Diaconu (în *Păcuiul lui Soare*, I, p. 142—143) li se poate adăuga și pandantivul de plumb în formă de lunulă de la Băiceni, cu una dintre suprafețe ornamentate pe margine cu un șir de pseudogranule, iar la mijloc cu o cruce cu brațele egale, realizată prin același procedeu, datată în secolele IX—X (D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile IX—X*, Iași, 1978, p. 78, fig. 39/2; idem, *Creștinismul la est de Carpați de la origini până în secolul al XIV-lea*, Iași, 1991, p. 135, fig. 17/71 p. 167).

⁵⁰ P. Diaconu, *Dacia*, NS, IX, 1965, p. 322, fig. 6/6, 8; idem, *Păcuiul lui Soare*, I, pl. XXVIII/3, 6; pl. XXXIX/6; idem, *Obiecte de podoabă și de cult, Păcuiul lui Soare*, II, p. 127—129, fig. 99/13, 15, 17, 18; fig. 100/10; acestora li se adaugă încă un exemplar — vezi fig. 5/6. Cruciulițele de plumb au mai fost semnalate la Dinogetia (I. Barnea, *Dinogetia*, I, p. 357—359, fig. 191/15—16, databile în secolele XI—XII), Isaccea (I. Barnea, Al. Barnea, Peuce, IX, 1984, p. 104; Gh. Manucu-Adameșteanu, Peuce, IX, 1984, p. 244, nr. 3, pl. III/29; p. 245, nr. 12, pl. IV/40—41, cu precizarea ca exemplarul din urma este obținut prin reintrebuințarea unui sigiliu care a fost tăiat în formă de cruce și perforat în partea superioară; crucele se datează în secolele X—XII), Hlincea (D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 135, fig. 17/3, p. 171, datată în secolele X—XI), precum și la Tzar Asen (G. Atanasov, V. Jotov, *op. cit.*, p. 81—83, fig. I/1—3), Silistra (*ibidem*, p. 81 și 93, n. 6), Djadovo (B. Borisov, *Articles of Adornment, in Djadovo*, vol. I, *Mediaeval Settlement and Necropolis (11th—12th Century)*, Tokio, 1989, p. 273—274, fig. 319/b), Rujno (G. Atanasov, Dobrudja, 8, 1991, p. 35, 31, pl. II/15—16, 19, p. 34, pl. III/20—23, p. 44—45), exemplare databile în secolele IX—XI. Dorim să atragem atenția asupra faptului că analogiile pentru crucele de plumb de la Rujno, prezentate de G. Atanasov în articolul său citat mai sus, se referă adesea la piese care nu sunt confecționate din plumb, ci din alte materiale, fără a se specifica însă ceva în acest sens (vezi G. Atanasov, *op. cit.*, p. 35 și n. 61—69, 71—72).

⁵¹ Vezi P. Diaconu, *Păcuiul lui Soare*, II, p. 121—122, fig. 96/1—3, 10, la care se adăuga încă două exemplare, dintre care unul fragmentar (vezi fig. 4/7, 5/8—9).

⁵² Unul dintre cercei este reprezentat de o verigă simplă, celălalt prezintă un ornament în filigran (fig. 4/5, 5/4—5), „repetând formele tipice ale vechilor podoabe răspândite în toată lumea bizantină” (Corina Nicolescu, *Moștenirea artei bizantine în România*, București, 1971, p. 44 și fig. 41/b). Astfel de cercei cu ornament în filigran, confecționați însă din metale prețioase, mai apar în tezaurul de la Tulcea (O. Iliescu, G. Simion, *RESEE*, 1964, II, 1—2, p. 219, fig. 2 b), ca și la Sotânga, databil în secolul XIV (I. Barnea, O. Iliescu, Corina Nicolescu, *Cultura bizantină în România*, București, 1971, p. , cat. nr. 136, planșa 136). Cele mai bune analogii, de formă, nu și de material, le găsim în mormântul 70 al necropolei de la Kovacevo, datată în secolul al XI-lea (P. Gatev, *op. cit.*, fig. 10, stânga jos și tabelul 8).

⁵³ Vezi P. Diaconu, *Dacia*, NS, XIII, 1969, p. 502—503, fig. 1/15; idem, *Păcuiul lui Soare*, I, p. 155, fig. 62/16, cu precizarea verbală a autorului că ilustrația se referă la o cataramă de plumb. Acestui exemplar i se mai adaugă încă unul (vezi fig. 5/10).

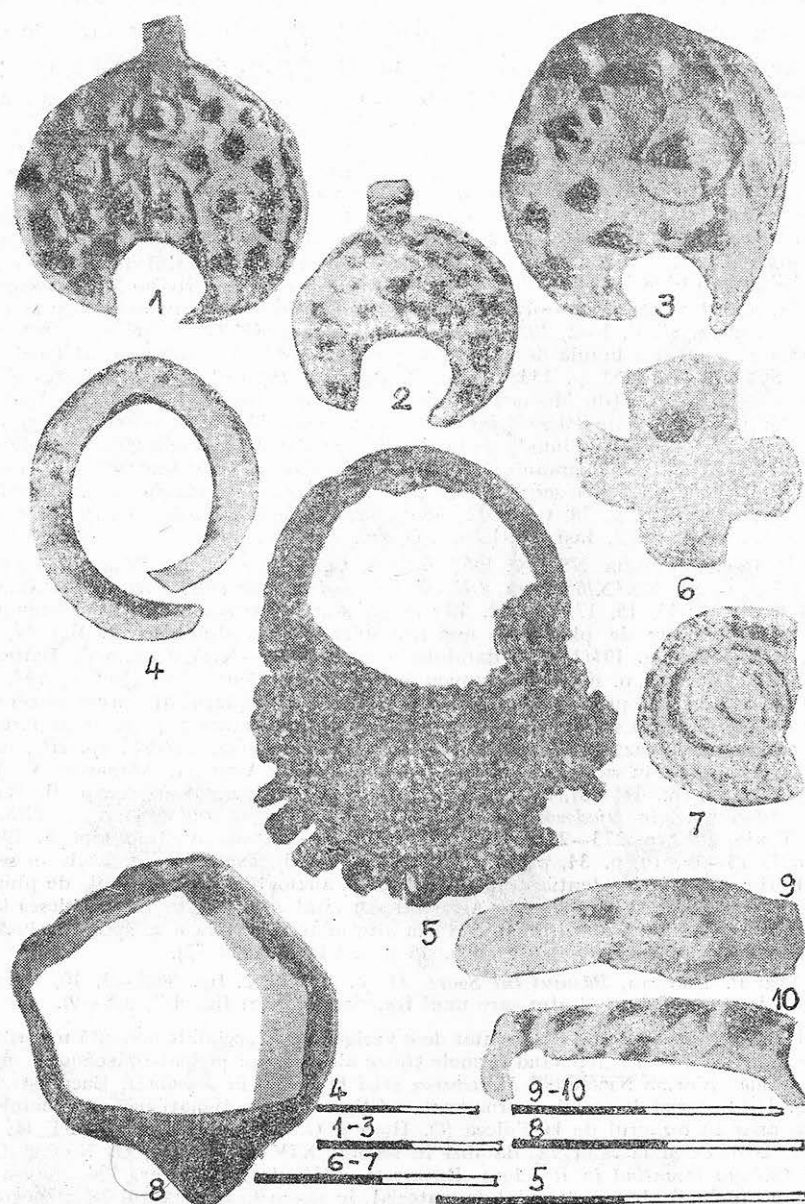

Fig. 5. Lunule (1-3), cercei (4-5), cruciuliță (6), aplică spiralată (7), inele (8-9) și cataramă (10) din plumb descoperite la Păciul lui Soare.

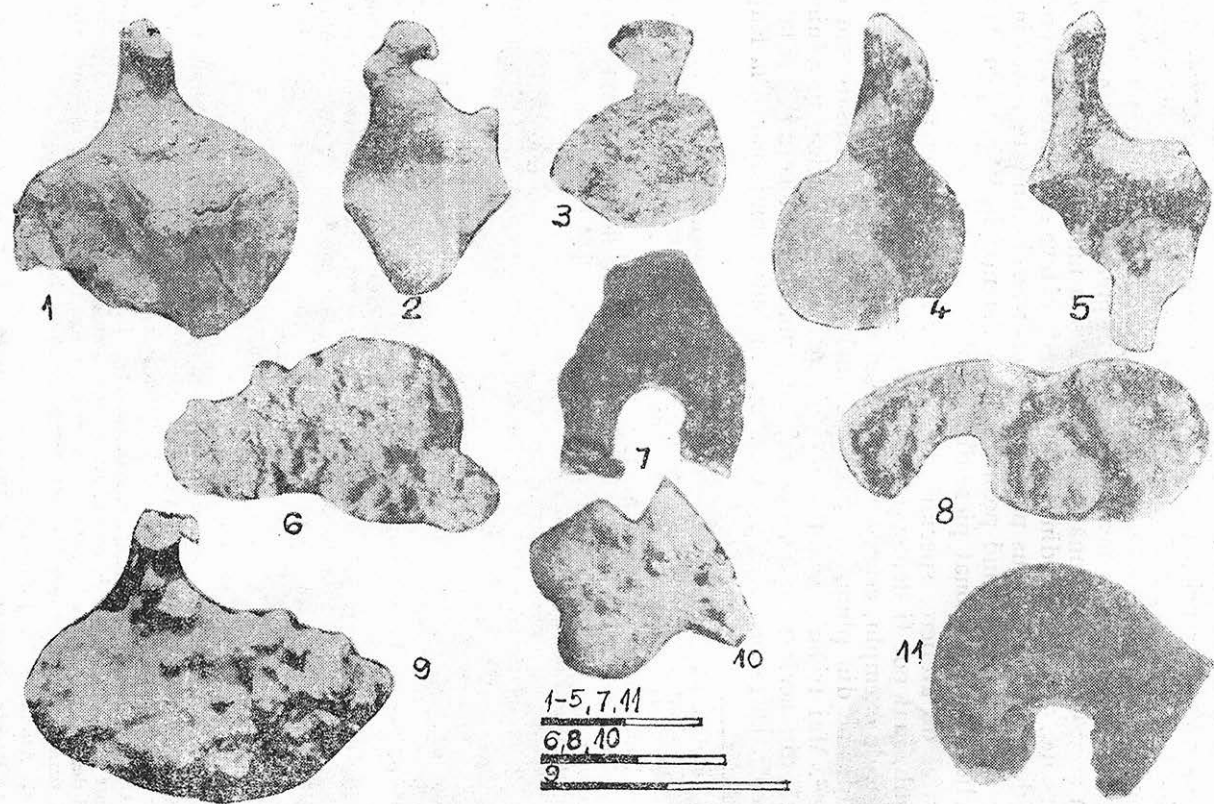

Fig. 6. Piese rehatite din plumb — pândative (1-5) și lunule (6-11) descoperite la Păcuiul lui Soare.

(fig. 5/10), o aplică spiralată⁵⁴ (fig. 5/7) —, cât și a unora în curs de finisare (două dintre lunulele descoperite⁵⁵) sau rebutate (șase lunule — fig. 4/3, 6, 6/6—11 — și cinci cruciulițe — fig. 4/4; 7/1—3)⁵⁶. Acestora li se mai adaugă o serie de deșeuri (fig. 8/1—3) și de foi de plumb (fig. 8/4—13). În afara pieselor amintite, mai semnalăm prezența la Păcuiul lui Soare și a unor greutateși⁵⁷ (fig. 7/4—10, 12), a două astragale, tot din plumb⁵⁸ (fig. 7/11, 13), astfel de obiecte neapărând până în prezent, după știința noastră, decât în această așezare dunăreană, precum și a unor sigilii în alb, confecționate pe loc, de asemenea din plumb⁵⁹. Aceste câteva elemente nu reprezintă în fond decât indicii în plus pentru susținerea tezei enunțate încă din 1965 de către P. Diaconu privind posibilitatea existenței la Păcuiul lui Soare a unui atelier de confecționat piese din plumb⁶⁰.

Astfel de ateliere, specializate cel puțin în producerea cruciulițelor din plumb, mai pot fi depistate și în alte așezări de la Dunărea de Jos⁶¹ cum ar fi, de exemplu, cea de la Tzar Asen unde au fost descoperite o serie de encolpioane din plumb, dintre care unele în curs de finisare sau chiar rebutate⁶². Mai trebuie amintite aici și două cruci identice, provenind cu siguranță din același tipar⁶³, descoperite una la Dinogetia⁶⁴, cealaltă la Tzar Asen⁶⁵. De asemenea, piese cruciforme rebutate mai apar și la Rujno⁶⁶.

⁵⁴) Astfel de piese, confecționate însă din bronz, au mai apărut doar în inventarul unui mormânt aparținând uneia dintre necropolele medievale timpurii de la Nufăru (Oana Damian, SCIVA, 44, 1, 1993, p. 100, 102, fig. 11/2).

⁵⁵) P. Diaconu, *Păcuiul lui Soare*, I, p. 144.

⁵⁶) Aceste piese, descoperite la Păcuiul lui Soare, provin fie din campaniile mai vechi, fiindu-ne oferite spre publicare de către domnul P. Diaconu, fapt pentru care îi mulțumim, fie din săpăturile arheologice desfășurate aici în 1992—1993.

⁵⁷) Precizăm că o greutate din plumb, mai precis o fusaiolă, lucrată prin turnare, de forma cilindrică, aplatizată, datată în secolul IX, a fost descoperită la Dodești (D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 169, 137, fig. 19/3).

⁵⁸) Vezi în acest sens, chiar dacă mențiunea se referă la epoci anterioare începutului erei creștine, existența, în lumea hittită și greacă, a unor imitații de astragale din diverse materiale (bronz, calcar, marmură, aur, argint, plumb, sticlă, fildeş, lut, cristal de stâncă, pietre semiprețioase) — P. Amandry, *Os et coquilles*, în *L'antre corycien*, II, BCH, Suppl. IX, 1984, p. 348, fig. 1 și n. 3 —, precum și a unor astragale placate cu plumb, cunoscute în lumea greacă — *ibidem*, p. 363—370, fig. 28—36. În ciuda marii distanțe în timp ce desparte astragalele de plumb de la Păcuiul lui Soare de cele menționate de către P. Amandry, semnificația atribuită acestora din urmă, de piese pentru joc sau instrumente rituale (P. Amandry, *op. cit.*, p. 378) merită luată în considerație.

⁵⁹) T. Papasima, SCIVA, 33, 1982, 2, p. 236—237.

⁶⁰) P. Diaconu, Dacia, NS, IX, 1965, p. 314.

⁶¹) Vezi în acest sens și crucea de plumb de la Isaccea cu o formă asemănătoare crucilor duble relicviar, reprezentând probabil produsul unui meșter local care a copiat o cruce bizantină dintr-un metal prețios (Gh. Manucu-Adameșteanu, *op. cit.*, p. 244 și pl. III/29).

⁶²) G. Atanasov, V. Jotov, *op. cit.*, p. 83 și fig. 1/2 — o piesă despre care se precizează că nu a fost curățat plumbul de pe marginea piesei, nu a fost realizat orificiul pentru suspendare și decorul reliefat pe brațul reliefat al crucii a fost deteriorat prin mișcarea tiparului în timpul turnării; vezi de asemenea crucea rebutată de la fig. 1/3.

⁶³) G. Atanasov, V. Jotov, *op. cit.*, p. 183.

⁶⁴) I. Barnea, *Dinogetia I*, p. 359, fig. 191/15.

⁶⁵) Vezi n. 62 și fig. 1/1.

⁶⁶) G. Atanasov, Dobrudja, 8, 1991, p. 35.

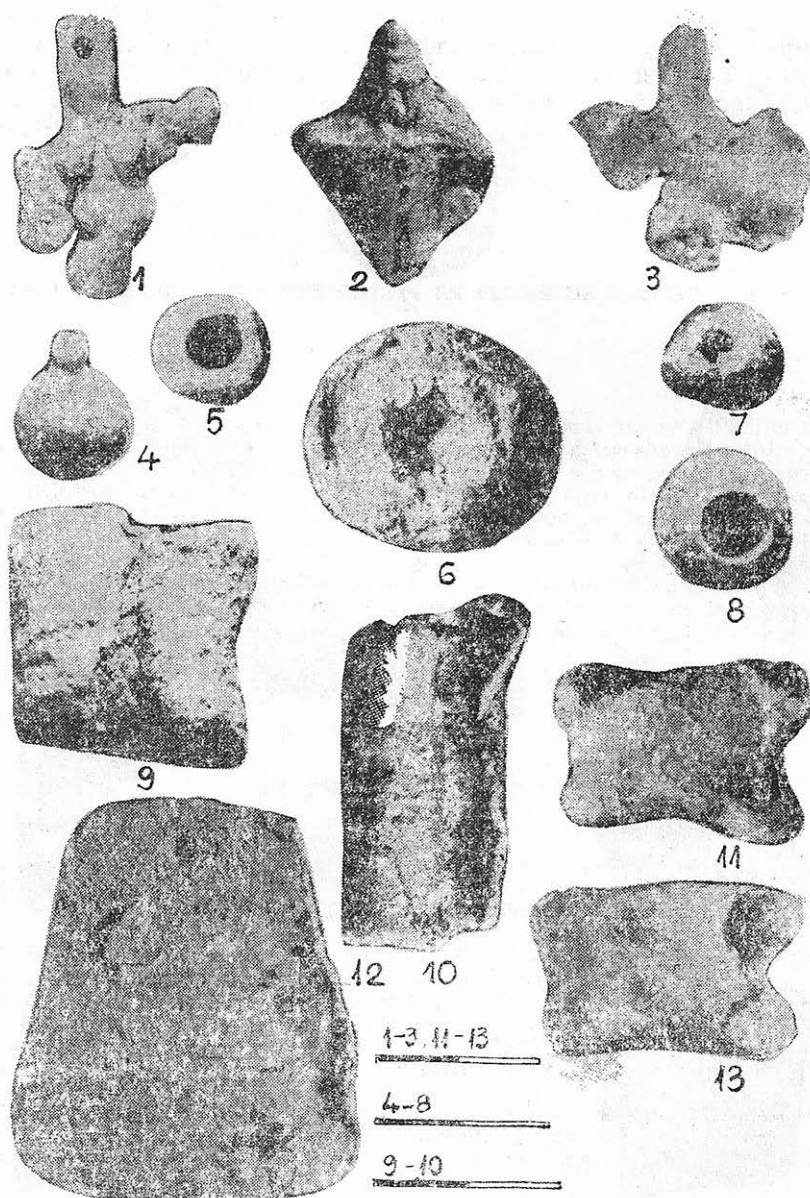

Fig. 7. Cruci rebutate (1—3), greutăți (4—10, 12) și astragale (11, 13) din plumb descoperite la Păcuiul lui Soare

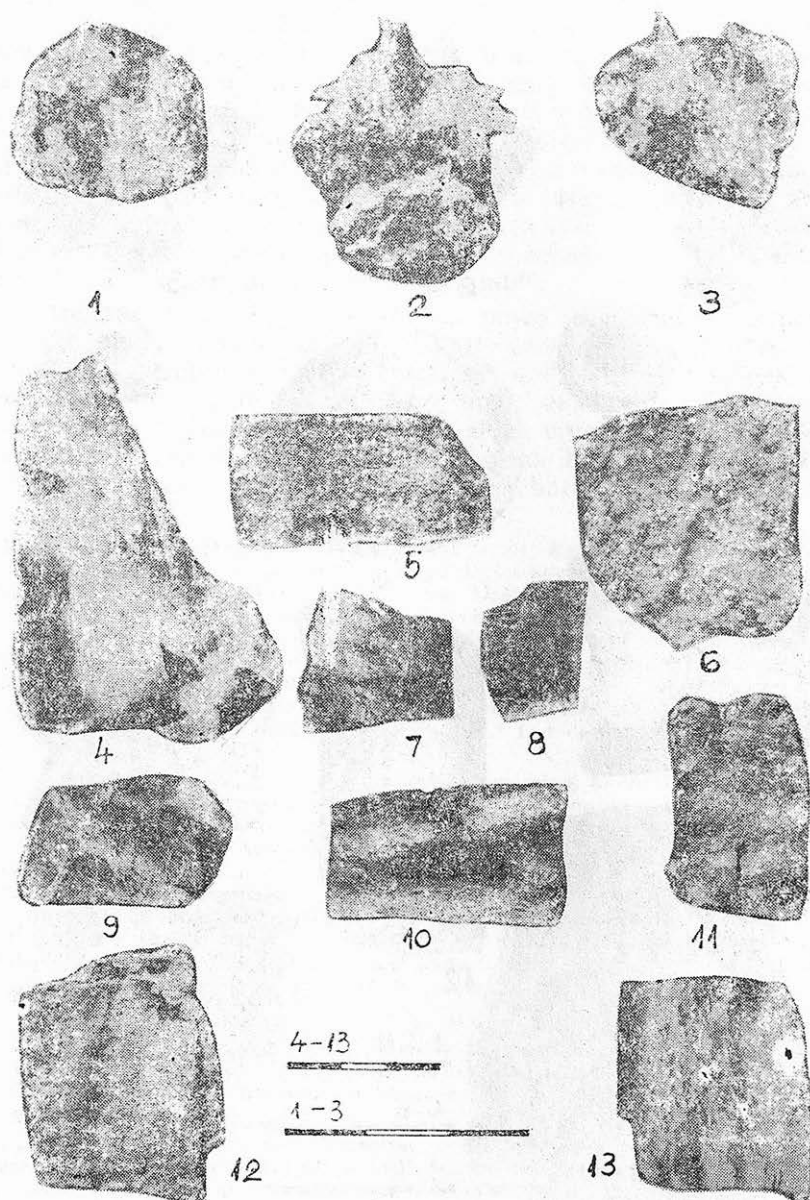

Fig. 8. Deșeuri (1—3) și foi (4—13) de plumb descoperite la Păcuil lui Soare

Este vorba desigur de ateliere locale, dar nu putem exclude și posibilitatea existenței unora itinerante⁶⁷.

Revenind la atelierul pentru confecționat obiecte din plumb de la Păciul lui Soare, nu putem să nu atragem atenția asupra faptului că se înscrie în seria celor potențiale pentru producerea, și din alte materii prime, a obiectelor de podoabă și a garniturilor de îmbrăcăminte⁶⁸.

SUR UN ATELIER POUR DES OBJETS EN PLOMB DE PACUIUL LUI SOARE

Résumé

L'auteur nous présente un pendentif circulaire en plomb, trouvé à Pacuiul lui Soare. Il y a encore deux pièces identiques qu'on retrouve dans le même site et à Silistra. A partir de ces pièces, l'auteur fait quelques considérations générales sur les pendentifs circulaires en plomb — sur leur origine et leur décor cruciforme — découverts dans la région du Bas Danube, surtout dans le Nord-Est de la Bulgarie et le Sud de la Dobroudja. On pourrait supposer l'existence d'un atelier à Pacuiul lui Soare qui a produit des pendentifs circulaires en plomb, des bijoux (des lunules, des croix, des bagues, des boucles d'oreille) et des accessoires vestimentaires. La présence d'un tel atelier à Pacuiul lui Soare — situé probablement dans la proximité de la porte nordique de la forteresse — est soutenue par la découverte ici des pièces achevées, des objets en train de finissage ou rebutés, des déchets, des feuilles en plomb.

EXPLICATIONS DES FIGURES

- Fig. 1. Un pendentif circulaire en plomb (Pacuiul lui Soare, XIe siècle)
 Fig. 2. Un pendentif circulaire en plomb (Dervent, VIe siècle)
 Fig. 3. La carte de la repartition des pendentifs circulaires en plomb dans la région du Bas Danube
 Fig. 4. Des lunules finissées (1—2) et rebutées (3, 6), une croix rebutée (4), une boucle d'oreille (5), une bague (7) et des osselets (8—9) en plomb découvertes à Pacuiul lui Soare
 Fig. 5. Des lunules (1—3), des boucles d'oreilles (4—5), une petite croix (6), une applique en forme d'une spirale (7), des bagues (8—9) et une boucle de ceinture (10) en plomb découvertes à Pacuiul lui Soare
 Fig. 6. Des pièces rebutées en plomb — des pendentifs (1—5) et des lunules (6—11) découvertes à Pacuiul lui Soare
 Fig. 7. Des croix rebutées (1—3), des poids (4—10, 12) et des osselets (11, 13) en plomb découverts à Pacuiul lui Soare
 Fig. 8. Des déchets (1—3) et des feuilles (4—13) en plomb découverts à Pacuiul lui Soare

⁶⁷) G. Atanasov, V. Jotov, *op. cit.*, p. 83; G. Atanasov, *op. cit.*, p. 35.

⁶⁸) P. Diaconu, *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, 3—4, 1987, p. 118—120.